

LAPSZEMLE

Magyar Kisebbség. 1935. évf.

Az erdélyi magyar kisebbség kulturális jogait több szerződés, törvénycikk biztosítja. A párizsi kisebbségi szerződés szerint az állami közvagyonból méltányos részt kell biztosítani a kisebbségeknek kulturális és szociális célokra, mely összegből joguk van saját anyanyelvű iskolákat fenntartani. Tanszabadságot biztosít a kisebbségeknek a román alkotmány is. A közoktatási törvény pedig egyenesen azt írja elő, hogy az államnak *kell* felállítani kisebbségi iskolákat ott, ahol a lakosság nyelve nem az államnyelv. Ha valahol a lakosság többsége más nyelvű, az állam köteles elősegíteni a nemzetiségi iskolák felállítását. Ahol csak az összlakosság 20 %-a kisebbségi, ott az állami iskolákban *kisebbségi szekciók* megszervezése kötelező. A magánoktatási törvény a vallásfelekezeteknek ad engedélyt iskolák (tanítóképzők és főiskolák kivételével) felállítására, amelyekben az előadási nyelvet az iskolafenntartó határozhatja meg.

Hiába állanak azonban a kisebbségek a Népszövetség védelme alatt s hiába biztosítják kulturális jogukat a fenti törvények, a többségiek lépten-nyomon lábbal tiporják azokat. A kultuszminisztertől kezdve a csendőrőrmesterig sok olyan „kulturális tényező” van Romániában, aki beleavatkozhatik a kultúrintézmények ügyébe s rendelkezésével megsértheti a kisebbségi jogokat.

A magyar iskolák és a magyar nyelvű tanítás megszüntetésére *direkt és indirekt módszereket* alkalmaznak. Még az enyhébb módok közé tartozik az, hogy az iskolafenntartóknak az állami hozzájárulást egyetlen év kivételével soha nem adták meg, hogy ezáltal segítsék elő az iskolák megszűnését. Ugyanezt a célt szolgálja az a rendelkezés is, hogy a kisebbségi iskolákban már 30–50 tanuló esetén párhuzamos osztályt kell felállítani, míg az állami iskolákban ezt csak 80-on felüli létszám esetén rendelik el. Már súlyosabb az a rendelkezés, hogy felekezeti iskolákba csak annyi első osztályost lehet felvenni, ahány tanuló „abszolváló vizsgát tett, felsőbb iskolába ment át, vagy tizenhatodik életévét betöltötte.” Ilyen alapon pl. egyik iskolába csak két elsőosztályost vehettek fel.

Ahol így sem tudnak boldogulni, ott egyenesen megszüntetik a magyar tanítást, megvonják a nyilvánossági jogot, vagy végleg bezárják az iskolát. Egyik elemi iskolában az igazgató önkényesen beszüntette a magyar nyelvű tanítást, kilenc másik iskolában pedig miniszteri rendelettel a németet vezették be a magyar tannyelv helyett. Oly iskolában, amelyet még Wesselényi Miklós alapított 1835-ben, a falu csendőrőrmestere egy kivételével lefoglalta az összes tantermeket az állami iskola céljaira. A temesvári kat. magyar iskolától megvonták a nyilvánossági jogot. A rendelet indokolásában többek között ezek szerepelnek: nincs saját épülete az iskolának, gyenge az előmenetel, a tanulók szegények, nem bírják fizetni a tandíjat, az igazgató megbukott a nyelvvizsgán, stb. Ilyen okokat nagyon könnyű találni mindennütt, de ha mégsem volna, akkor sem esnek kétségbe. Miniszteri rendelettel megfosztottak működési jogától egy elemi iskolát, arra való hivatkozással, hogy nincs saját épülete, pedig volt. És csak hosszas utánjárásra állapították meg, hogy „tévedés volt” a rendelkezés.

Az indirekt módszerek közül leghatásosabb az, hogy magyar vagy magyar tagozattal működő román iskolákba csak románul tudó tanítókat neveznek ki. Erdély legmagyarabb vármegyéjében, Udvarhely megyében, az állami tanítók közül 139 ma-

gyar, 111 román, az óvónők közül 10 magyar, 28 román, holott a lakosság 95 %-a magyar és csak 1.5 % román.

Szintén gyakran alkalmazott románosítási eljárás a *névvegyelemzés*, ami a népoktatási törvény azon rendelkezésén alapszik, hogy azok a román eredetű állampolgárok, akik már nem tudnak románul, kötelesek gyermekeiket román nyelvű iskolába járattatni. Ezen az alapon románná nyilváníthatnak mindenkit, akár akarja, akár nem, pedig az erőltetett névvegyelemzések jogtalanságát a román bíróság ítélete is megállapította.

Ezeknek a rendelkezéseknek máris mutatkozik a számszerű eredménye. A magyar kisebbségnek 1921-ben 223 kat. elemi iskolája volt 516 tanerővel és 27012 tanulóval; 1935-ben már csak 171 iskolájuk van 423 tanítóval és 16761 tanulóval. Állami iskolába viszont 27484 kat. tanuló jár, akik közül csak 4621 tanulhat anyanyelvén a magyar szekciókban. (Ha ugyan tanulhat!) A ref. iskolába járó 23396 magyar gyermekkel szemben pedig 44722 állami iskolába járó ref. magyar tanuló áll teljesen román nevelés alatt.

Hogy ezek a magyar gyermekek milyen nevelésben részesülnek, arra jellemző egyik tanfelügyelő utasítása. A gyermekeknek nemzeti nevelést kell adni — mondja a tanfelügyelő, — a cserkészethez hasonló alakulatok útján kell ápolni a tanulóknak a fajszeretetet és a nemzeti öntudatot. Ki kell válogatni a jó előmenetelű és kiváló képességű tanulókat, akiket a kormány okirályságbeli középiskolákban és egyetemeken ingyen továbbképeztet, „hogy azután nemzeti és testvéreiknek *kellő vezetésére* alkalmasakká váljanak“.

„Az elmagyarosításnak egyszer már meg kell szűnnie, — fejezi be utasítását a tanfelügyelő — az *elszékelyesített románokat* tüzzel-vassal vissza kell kényszeríteni a román nemzeti közösségbe“.

Egyes román politikusoknak azonban még ez sem elég. *Vaida Sándor* a nemzeti parasztpárt 1935. február 3-i végrehajtóbizottsági ülésén újra felvetette egyszer már elutasított indítványát: a numerus claususnak, az u. n. *numerus valachicusnak* a közép- és felsőoktatásban való bevezetését. Sőt még az életben való elhelyezkedésnél is követeli a numerus clausus érvényesítését. Szerinte ipari, kereskedelmi, valamint a többi szabad pályán is kisebbségek csak számarányuknak megfelelő százalékban helyezkedhessenek el.

Vaida javaslata nem szól a numerus claususnak a közhivatalokban való érvényesítéséről s ez a hallgatás azt jelenti, hogy ott kisebbségi egyáltalában nem nyerhet állást s így e tekintetben a numerus valachicus a kisebbségekre nézve tulajdonképpen „*numerus nullus*“. Közpályákon eddig is alig helyezkedhetett el kisebbségi s a magyarság már eddig is a kereskedelmi és ipari pályák felé orientálódott.

Kitűnik ez a tanonciskolák statisztikáiból is. Erdély tanonciskolaiban a tanulók 42.9 %-a magyar és csak 30.2 %-a román, holott az összlakosság 24.4 %-a magyar és 57.9 %-a román (a hivatalos román statisztika adatai). A magyarok számaránya sokkal nagyobb itt, mint az erdélyi középiskolákban.

Hiába vannak azonban többségben a magyarok a tanonciskolákban, a helyzet itt sem jobb a többi iskoláknál: a brassói iparfelügyelőség területén pl., ahová az egész Székelyföld tartozik, 20 tanonciskola van s ebből 18 román, 2 német nyelvű, holott itt a munkaügyi minisztérium kimutatása szerint a tanulók 60 %-a magyar s csak 21.1 %-a román, mégis az iskolák 90 %-a román nyelvű, míg magyar nincs egy se. És ezen 20 iskola közül is tizenkettőt a magyar lakosság köteles fenntartani!

Nem kímélik a többségek azokat az egyesületeket és intézményeket sem, amelyek azelőtt a közművelődés fejlesztésével nagy kulturmunkát végeztek. Bírói ítélettel elvették a *Szent László Társaság* nagy vagyonát, melyből Bukarestben magyar iskolákat és templomokat építtetett és tartott fenn. Csaknem teljesen elvesztette 350 milliós vagyonát az *Erdélyi Magyar Közművelődési Egyesület* is, sőt 17 évig még a működését sem engedélyezték. 1935 végén újra megkezdhetné ugyan működését az EMKE., de vagyonának elvesztése után nagyon nehéz eredményes munkát végeznie.

Ezekkel a románosító törekvésekkel szemben a magyarságnak is fel kell készülnie a létért való küzdelemre s tervszerűen kell törekednie magyarságának és kultúrájának megvédésére a nélkül, hogy a lépten-nyomon eléje tornyosuló akadályok elcsüggesztenék. Mert „a kisebbségi életnek az a legnagyobb veszedelme, hogy elvesz a negatívumokban. Súlyos helyzetének tudatában elveszti kedvét és képességét arra, hogy a számára lehetséges értékekért dolgozzék“.

Ebben a küzdelemben a magyarságnak ki kell használnia minden lehetőséget, mert arra nincs reménye, hogy a hivatalos román politika valaha is jobb belátásra térjen, sőt a helyzet csak rosszabodhatik, amint azt napjaink eseményei igazolják. Pedig a románságnak be kellene látnia, hogy „minden kívülről fejlesztett kultúra bomlási termékeket halmoz fel magában“, hogy ez a kultúra soha nem lehet nemzetiségeket összefogó szellemi kincs, mert a „*cuius regio, eius natio*“ elve megtörik az emberi szellem függetlenségi igényén és törekvésén. Be kellene látniok, hogy másfél évtized alatt a magyarságban nem homályosodhattak el ősi kultúrájának értékei, amelyek messze fölötté állanak az új, többségi kultúrának. Ebből következik, hogy ez a generáció ki fog tartani régi kultúrája mellett s szellemi örökségül ezt fogja átadni a következő nemzedéknek is.

Nemcsak jogos volna tehát, hanem ésszerű is, hogy a kisebbségeknek megadják a *kulturális autonómiát*, ami a kulturális tételeknek az állami költségvetésből való kikapcsolása útján válna lehetségessé. Egyidejűleg adják meg a kisebbségeknek az önmegadóztatás jogát s biztosítsák számukra a szabad iskolafenntartási jogot is. Ehhez járulna az a jog, hogy az egyes nemzetiségek megtarthassák a szellemi kapcsolatot az anyaországbeli testvéreikkel, abban az esetben, ha ezt a jogot nem állítják politikai célok szolgálatába.

Hogy ez nem is volna lehetetlen kívánság, az kitűnik *Iamandi* miniszter egyik parlamenti nyilatkozatából: „A kisebbségek minden tekintetben ugyanazon a síkon állanak az állampolgári jogok szempontjából, mint mi . . . Hivatalos állami politikát folytatni négy millió ember ellen lehetetlenség . . . Különösen Erdély városai sohase voltak a mieink, nem lehet tehát 90 százaléknyi idegen elemet 15 év alatt tiszta románná változtatni. Szerintem az állam nemzeti politikájának olyannak kell lennie, hogy egyrészt megegyezést teremtsen az ország minden állampolgárával, másrészt pedig a román elem kellő figyelemben részesítésével fejlesztés és behatolás útján s a mi fajtánk erkölcsi és szellemi felsőbbrendűségének kihangsúlyozásával (?) ahhoz a nacionalizáláshoz jussunk el, amely sokkal alaposabb, mint az erőszakkal történő nacionalizálások eredményei“.

Természetesen ez a hang ritka a román politikában s minden hivatalos és nem hivatalos tényező a legnagyobb felháborodással utasította vissza. Feleletképpen a kisebbségi jogok további nyirbálását követelik s e nyilatkozat következményének tekinthető Vaida javaslata is.

Ha a magyarságra nézve nem is származott semmiféle előny *Iamandi* nyilat-

kozatából, mégis értékes tanulságot szolgálhat a románosító törekvésekkel szemben követendő eljárásra vonatkozólag s az ebből következő lépés egyben felelet lehet a numerus valachicusra is. Azt hangsúlyozza ugyanis Iamandi, hogy Erdélyben művelődési tényezővé kell emelni a román parasztságot. Ugyanezt kell tennie az erdélyi magyarságnak is!

Meg kell teremteniök a *kisebbségi magyar kollektivitást*, „mint testben és lélekben jelenlévő, eleven élettel élő valóságot.” Ez a kollektivitás pedig csakis a magyar gazdasáradalmon, valamint a kisiparos és kereskedő osztályon nyugodhatik, mint amely területeken még szabadon érvényesülhet a magyarság. És ezeket a tömegeket *művelődési tényezővé* kell emelni. Nem csak azért, hogy a többségekkel szemben már is meglévő erkölcsi és kulturális fölényüket továbbra is megőrizték, hanem elsősorban azért, hogy a kollektivitás minden tagja tisztán lássa mind a közösség, mind az egyén feladatait s e feladatokhoz mért anyagi és szellemi felkészültséggel tudjon küzdeni azok megvalósítása érdekében.

Jól látja a „*Magyar Kisebbség*” is, hogy „az erdélyi magyarság boldogulásának problémája lényegében pedagógiai kérdés.” Ezért a *Népnevelés* című sorozatban megjelenő füzetek ingyen bocsátja mindenkinek a rendelkezésére, aki arra vállalkozik, hogy e füzetek ismertetése útján történelmi, irodalmi, gazdasági, népegészségügyi, stb. ismereteket terjesszen a nép között. Ebből a munkából kivieszi részét az ifjúság is. Így a szatmári ifjúsági csoportnak 330 tagja végez kulturális és szociális falukutató munkát. Ennek az ifjúságnak a nevelését és kiképzését szolgálná elsősorban az a *kisebbségi könyvtár*, amelynek gondolata az Erdélyi Magyar Párt kisebbségi szakosztályának ülésén merült fel. Különösen azért volna fontos ez, mert az iskolákban és egyetemeken hamis képet nyernek mindenről, másrészt pedig onnan kikerülve nem rendelkeznek olyan „erős és sokoldalú felkészültséggel,” amelyet „a kisebbségi élet védelmi vonalán” való eredményes működés megkíván.

Az erdélyi magyar kultúrpolitika legközelebbi s egyben legfontosabb feladata tehát: a fiatalságnak a szabad pályák, főleg az ipari, kereskedelmi és mezőgazdasági pályák felé való irányítása, másrészt a nép minél szélesebb rétegeinek a nemzeti közösség szellemi színvonalára való felemelése. E cél érdekében küzd a „*Magyar Kisebbség*” s végez ezirányban felbecsülhetetlen munkát, amit minden terror ellenére is folytatnia kell, mert a küzdelem feladása annak lehetőségét csökkentené, hogy erdélyi testvéreink „egyéniiségüket és kultúrájukat egy várt jobb világba át tudják menteni.”¹

Szalkai Zoltán.

¹ Fenti ismertetés főleg a következő cikkek alapján készült: „A Magyar Párt kívánsága és ennek hatása a magyar közéletre.” (1. sz.); „Epilogus a Magyar Párt parlamenti előterjesztéséhez.” (2. sz.); Hegedüs Nándor: Köszönőírás. (3. sz.); Ottlik László: Kisebbségi autonómia. (5. sz.); R. Szeben András: Erdély magyar fiatalsága az ipari pályák felé. (5. sz.); Konopi Kálmán: Kisebbségpolitikai gondolatok. (6. és 7. sz.); „Számok és adatok Románia legmagyarabb megyéjének kisebbségi, gazdasági és népesedési viszonyairól.” (8. sz.); „Ingyenes népnevelő előadások.” (8. sz.); Árvay Árpád: A numerus valachicus a kisebbségi szerződés tükrében. (11. sz.); Soós István dr.: Nemzetközi jogvédelem és belső törvényhozás. (12. sz.); Becsky István: Magyar népkisebbségi könyvtár. (12. sz.); Rőszler Viktor dr.: A kisebbségek gazdasági érvényesülése és az etnikai proporcionalitás. (12. sz.); „Hozzászólások a kisebbségi szakosztály ülésein elhangzott előadásokhoz.” (15–16. sz.); Gyárfás Elemér: Kultúrpolitikánk. (24. sz.); valamint az Események és az Ítéletek című rovat közleményei.